

“Türklerde Devlet için”, Yurt, Kün (millet), Oksızlık (bağımsızlık) ve teşkilatlı yapılar olmazsa olmaz ana unsurlardır.

Yurt Vatan Nedir: Türklerin hür ve müstakil olarak yaşadıkları toprak parçasına ülke - ulus - yurt yani vatan denir.

Türklerde Kün - Halk: Vatan olarak kabul gören topraklar üzerinde yaşayan millettir.

Türklerde Oksızlık - Bağımsızlık: Devlet olabilmek için yaşadığı topraklar üzerinde milletin bağımsızlığı en temel esastır.

Teşkilatlı Yapı: Türk devletleri için “siyasi istiklalini kazanmış teşkilatlı millet” tanımı devlet olarak belli bir işleyiş biçimini gerekli kılar.

“Toplumu oluşturan en küçük yapı birimi” olan “oguş” denilen aileden, budun denilen millete kadar belli bir hiyerarşik sisteme dayalı oluşan Türk devletine il denir.

Türklerde Devlet Yapısı

İçindekiler

- [Türklerde Devlet Yapısı](#)
- [Kut Nedir?](#)
- [Ülüş Nedir?](#)
- [Küç Nedir?](#)
- [Türklerde Devlet Yönetimi ile İlgili Kavramlar](#)
- [Veraset Nedir?](#)
- [Eski Türk Devletlerinde Kağan / Hakan Kimdir Özellikleri Nelerdir?](#)
- [Eski Türk Devletlerinde Boylar Federasyonu](#)
- [Hatun Eski Türk Devletlerinde Kime Denir?](#)
- [Ayukı Nedir?](#)
- [Eski Türk Devletlerinde Kurultay Nedir? Kurultayın Görevleri Yetkileri Nelerdir?](#)
- [Eski Türk Devletlerinde Kağanın \(Hükümdarın\) Görevleri Nelerdir Maddeler Halinde](#)
- [Eski Türk Devletlerinde Hükümdar Sembolleri Nelerdir?](#)
- [Eski Türk Devletlerinde Hükümdarların kullandığı unvanlar nelerdir?](#)

* hür ve müstakil olma,

* halkının siyasi istiklalini sağlama ve sürdürme,

* halkı için adaleti sağlama,

* güneşin doğduğu yerden battığı yere kadar “cihan hakimiyeti ülküsünü esas alma” anlayışlarıyla “Gök Kubbeyi çadır, güneşi bayrak” gören siyasi güçtür.

NOT: Bilge Kağan'ın Kök Türk Yazıtları'nda (Orhun Abideleri Göktürk Anıtları) geçen: “Doğuda gün doğusuna, batıda gün batısına, güneyde gün ortasına, kuzeyde gece ortasına kadar onun içindeki millet hep bana bağlıdır. Bunca milleti hep düzene soktum .” sözleri Türk cihan hâkimiyeti fikrini ifade etmektedir

Türklerde devletin halk ile ilişkisi aile içinde baba - evlat ilişkisi gibidir. Bundan dolayı Türklerde “ Devlet Baba” tabiri yaygın olarak kullanılmıştır. Devlet, halkının her türlü ihtiyacını karşılamakla mükellef olduğu gibi halk da üzerine düşen sorumluluk bilinci ile devlete vatandaş olma yönüyle bağlı kılınmıştır.

Türk devletlerinde hanedanın erkek üyeleri kanında kut taşısa da “Kimin Kağan olacağı konusunda bazı özellikler ölçüt” alınmıştır. Bu anlayışa göre, hanedanın erkek üyelerinden hangisi,

- * halkını açlıktan kurtarır, doyurur - giydirirse,
- * halkına adaletle hizmet götürürse,
- * halkının birlik beraberliğini sağlarsa,
- * halkının siyasi istiklalini sağlar ve sürdürürse

Tanrı'nın o üyeye “Kut” verdiğine inanılmış ve Kağan olması geniş katılımlı bir Kurultay ile ilan edilmiştir.

NOT: Orhun Yazıtları'nda geçen “Tanrı buyurduğu için devletim, kısmetim var olduğu için ölecek milleti diriltip besledim. Çıplak milleti elbiseli kıldım. Fakir milleti zengin kıldım. Az milleti çok kıldım.” sözlerinden anlaşıldığı gibi, Türk devletlerinde “ kut” denilen yönetme yetkisinin Gök Tanrı tarafından kağana verildiğine inanılmıştır.

Türklerde hâkimiyetin asıl sahibi Gök Tanrı'ydı. Tanrı'nın bu hâkimiyetinin kağanlar vasıtasıyla kullanıldığına inanılırdı. Bu yüzden Türk devletlerinde devlet başkanı ve hâkimiyetin temsilcisi olan kağanın üstün güç ve yeteneklerle donatıldığı kabul edilirdi. Bu güç ve yetenekler **Göktürk Abideleri**'nde **kut**, **ülüş** ve **küç** olarak belirtilmişti.

Kut Nedir?

Orta Asya Türk devletlerinde, devlet yönetme yetkisinin Tanrı tarafından ülkenin hakanlarına verilen ve kan yoluyla çocuklarına geçtiğine inanılan iktidar gücüne “kut” denir.

- Türklerde devlet kurma ve yönetme yetkisinin kağana ve onun ailesine Gök Tengri tarafından verildiğine inanılırdı. Kan bağı esasına dayalı olup Tanrı'nın hanedanın erkek

üyelerine bahşettiği yönetme yetki gücüdür.

- Kağanın, Gök Tengri istediği ve kut verdiği için devlet ve ülke sahibi olduğuna inanılırdı. Görüldüğü gibi Türklerde gücün kaynağı ilahidir.

NOT: Orta Asya Türklerinin İslamiyeti, kabul etmeden önceki şaman inançlarının yaratıcı ilahı. Tengri, bugünkü Türkçedeki Tanrı kelimesinin eski söyleyiş şeklidir

Örneğin; Hunlar □ Mete Han, MÖ 176'da Çin imparatoruna gönderdiği mektupta kendisini, Gök Tengri tarafından tahta çıkartılmış Hunların büyük Şanyü'sü olarak ifade etmiştir.

Köktürkler □ Orhun Yazıtlarında Bilge Kağan: "Tanrı irade ettiği için kut'um olduğu için kağan oldum" demiştir.

Uygurlar □ Karabalsagun Yazıtında, Böğü Kağan'ın unvanı "Tengride kut bulmuş" olarak belirtilmiştir.

- Tarihî kayıtlardan da anlaşıldığı gibi ilk Türk devletlerinde siyasi iktidar kavramı " KUT" tabiri ile ifade edilmiştir.

- Kut'un kan yoluyla babadan oğula ailenin diğer erkek üyelerine geçtiğine inanılırdı. Bu nedenle ülke ve devlet, kağanın ailesinin ortak malı kabul edilirdi.

- Kut anlayışına bağlı olarak ortaya çıkan veraset sisteminde hanedan üyesi her erkeğin tahta çıkma hakkı vardır. Tanrının iradesinin hangi hanedan üyesi üzerinde olduğu da ancak taht için yapılan mücadele sonucunda ortaya çıkmıştır. Ancak gerektiği zamanlarda hanedan üyeleri arasından kağan seçmek için kurultay toplanmıştır.

Yusuf Has Hacip'e göre Kut, "Tabiatı, doğası hizmet, ölçüsü adalettir, iyilik ve fazilet ondan geçer..." biçiminde tanımlanmıştır.

- Kut inancına göre devletin hanedanının ortak malı olduğu anlayışı beraberinde şu sorunları getirmiştir:

- Sık sık taht kavgaları olmuştur. □ Merkezî otorite zayıflamıştır.

- Kurulan devletler kısa ömürlü olmuştur.

- Ülkeyi ikiye bölerek (ikili teşkilat) yönettikleri için federatif bir devlet örgütlenmesi ortaya çıkmıştır.

- Türklerde kağan olabilmek için Gök Tengri tarafından kut verilmiş bir aileye mensup olması gerekirdi.

Türklerde kut verilmiş aileler;

Hunlarda □ Tu-Ku Ailesi

Köktürklerde □ Aşina Ailesi (Efsaneye göre Köktürklerin dişi kurttan türediği kabul edilen soyu.)

Uygurlarda □ Yağlakar Ailesi

Ülüş Nedir?

Pay, hisse, nasip, kısmet anlamlarında kullanılırdı. Tanrının ülkede bolluk ve bereketi artırarak ülkeye “iktisadi bir güç” kazandırması anlamına da gelmekteydi. Kağan da bu iktisadi gücü adil bir şekilde halka dağıtmakla görevliydi.

Küç Nedir?

Tanrı tarafından kağana verilen gücü ifade etmekteydi, Bu güç sayesinde kağanın savaşlarda başarılı olduğu düşünülürdü.

Türklerde Devlet Yönetimi ile İlgili Kavramlar

Veraset Nedir?

Kanında Kut taşıyan hanedanın erkek üyelerine Hakan olma hakkı taşıyan anlayıştır. Veraset sistemine göre ülke hanedanın erkek üyelerinin ortak malıdır. Bu uygulama “Kız çocuklarına egemenlik hakkı tanınmadığını” gösterir.

Türk devletlerinde; hükümdarlığın hukuksal dayanağının Kut’tan dolayı tanrısal olması ve yönetim hakkının “kurucu hanedana ait olması” ile “boylar federasyonu biçiminde yapılanmanın” görülmesi durumları:

- * taht kavgalarına,
- * ülke içinde siyasal çatışmalara,
- * Türk boyları arasındaki mücadelelere bağlı olarak Türklerin yeni bölgelere göç etmelerine,
- * Türk devletlerinin kısa ömürlü olmasına, çok sayıda Türk Devleti’nin kurulmasına ortam hazırlamıştır.

Eski Türk Devletlerinde Kağan / Hakan Kimdir Özellikleri Nelerdir?

* Türk devletlerinde hakimiyetin temsilcisidir. Tanrı’nın bahsettiği Kut ile yönetme yetki gücünü Tanrı’dan aldığına inanan Türk Kağan’ı, Tanrı adına egemenliğini sürdürmüştür.

Türk devletlerinde hükümdarların kullandığı Kağan, Han, Yabgu, İl- teber gibi unvanların yanında Hunlar zamanında Şanyü, Tanhu ve Uygurlar zamanında İdi- Kut unvanları da kullanılmıştır.

Eski Türk Devletlerinde Boylar Federasyonu

• Türk toplum yapısında aileler (oguş) bir araya gelerek uruglar (sülaleler), uruglar da bir araya gelerek boyları (bod) oluşturmuştur.

Hatun Eski Türk Devletlerinde Kime Denir?

* Hakan'ın eşine ilk Türk devletlerinde Hatun denilmiştir. O dönemdeki seslendirme içiminde "H" sesi kullanılmadığı için "Katun" denilmiştir. Günümüzdeki "kadın" sözcüğü de buradan türemiştir. Teamüllere (genel uygulama) göre **Türk tarihi** boyunca (birkaç istisna hariç) Hatunlar Türk kökenli ve soylu ailelerin kızları olarak seçilmiştir.

ÖNEMLİ NOT: Hatunların "elçileri kabul etme" ve elçilerle bazı kanunları görüşerek Hakan'a sunulacak kıvama getirmeleri " Kağan'ı temsil ettiklerinin" göstergesidir. Töreye uygun olarak Hatunlar, hatunluk tahtına oturmuş ve Kurultay'a katılarak oy kullanabilmişlerdir. Kağanlar gibi buyrukları (bakanları), sarayı ve ordusu olan Hatunlar, Kağan öldüğünde tiginler (Hakan'ın erkek çocukları) küçükse devleti tigin adına yönetebilmişlerdir.

Ayukı Nedir?

* Günümüz Bakanlar Kurulu konumunda devletin üst düzey görev lilerinin yer aldığı Ayukı; yönetimle ilgili konuların görüşüldüğü ve son söz hakkının Kağan'a ait olduğu kuruldur.

* Ayukı denilen Hükümete, hanedan üyesi olmayan Üge - Aygucı, Hakan olmadığında başkanlık yapmıştır. Ayukı'nın üyelerine Buyruk yani Bakan denmiştir.

Eski Türk Devletlerinde Kurultay Nedir? Kurultayın Görevleri Yetkileri Nelerdir?

* Türk devletlerinde siyasi, askeri, sosyal, ekonomik ve kültürel konuların tartışıldığı, görüşüldüğü meclislere denir,

- * Kurultayın bu yönü “Demokratik yönetim anlayışıyla bağdaştığını” gösterir.
- * Hunlar zamanında yılda üç kurultay toplandığı bilinmektedir. Kurultay’a katılan Boy Beyi’ne “toygun” denmiştir.

I. Kurultay’ın,

- üyelerinin temsilci niteliğinin olması,
- kanun yapma gücünün olması,
- « Kağan’ı seçme, Kağan’ın yetkilerini denetleme yetkisinin olması yönleri demokratik nitelikte olduğunun kanıtıdır.

II. Kurultay’da alınan kararlar Kağan’ı bağlamaz. Çünkü Kurultay’da son söz hakkı Kağan’a aittir. Bu durum Kurultay’ın “Danışma Meclisi” niteliğinde olduğunu gösterir.

Eski Türk Devletlerinde Kağanın (Hükümdarın) Görevleri Nelerdir Maddeler Halinde

- Boylar arasında birliği sağlamak.
- Ülkeyi idare etmek, iç ve dış siyaseti düzenlemek.
- Töre koymak ve töreyi adil uygulamak.
- Gerektiğinde yargıya başkanlık yapmak.
- Savaş ve barışa karar vermek.
- Elçiler göndermek ve elçiler kabul etmek.
- Devlet görevlilerini tayin etmek veya onları görevlerinden almak.
- Yeni alınan yerlere halkı yerleştirmek, kondurmak.
- Halkı doyurup, giydirmek.

Hükümdar görevlerini yerine getirmezse halk Gök Tengri’nin ilahi gücü yani Kut’u kağandan geri aldığına inanırlar ve hükümdarı tahttan indirirlerdi. Örneğin; II. Köktürk Devleti’nde İnal Kağan’ın hükümdarlığı yetersiz bulunduğu için tahttan indirilmiş ve onun yerine Bilge Kağan getirilmiştir.

Eski Türk Devletlerinde Hükümdar Sembolleri Nelerdir?

Tuğ
Taht (Örgin)
Otağ
Kılıç

Kemer

Kamçı

Davul

Yay

Kotuz (Sorguç)

ÖNEMLİ NOT: Yay bağımsızlık sembolü iken ok bağılılık sembolüdür.

Eski Türk Devletlerinde Hükümdarların kullandığı unvanlar nelerdir?

Hakan, Kağan, Yabgu, Külerkin, İlteber, İlteriş, Tanhü, Han, Şanyü ve İdikut